

PAPER DETAILS

TITLE: "Lemsü'n-nisâ"nin Abdeste Etkisi Konusundaki Fikhî Tartismalar

AUTHORS: Emine GÖÇ

PAGES: 45-62

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/162739>

“Lemsü’n-nisâ”nın Abdeste Etkisi Konusundaki Fıkî Tartışmalar

Emine Esin GÖÇ*

Özet

Abdeste tesiri bakımından kadına temas hususunda mezhepler arasında muhtelif görüşler mevcuttur. Nassın farklı yorumlanmasından kaynaklanan bu ihtilafın bir ucunda “mutlak olarak kadına dokunmanın abdesti bozmadığını” iddia eden Hanefîler yer alırken, diğer ucunda “ne sûrette olursa olsun kadına dokunmanın abdesti bozacağını” söyleyen Zâhirîler ve Şâfiîleri görmekteyiz. Mâlikî ve Hanbelî âlimlerin ise öne sürdükleri şehvet şartıyla orta bir görüşü benimsedikleri anlaşılmaktadır. Bu makalede söz konusu mesele mezheplerin yorum ve yaklaşımları sadedinde ele alınarak her birinin öne sürdükleri deliller ve karşı delillere yöneltilecek tenkidler arz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Lemsü’n-nisâ, fâhiş mübâşeret, hades, abdest.

Abstract

In Islamic law, there are various views concerning the matter of nullification of ablution due to touching women. Among these views, all of whose interpretation is directly from the sources (nass), the Hanafi's claim that touching a woman does not nullify ablution, no matter what type of touch it may be. The Zahiri's and Shafi's on the other hand claim that any type of touch, no matter how light or major, nullifies ablution. The Maliki's and Hanbali's occupy a middle path however, stipulating the presence of desire in the touch for the nullification of ablution to occur. This article will examine the interpretations of the various schools along with attempting to examine and critique the evidences and counter-evidences.

Key Words: Islamic jurisprudence, nullification of ablution, touching women, intercourse, wudû.

Giriş

“Kadına dokunma” abdesti bozan hususlar içinde, üzerinde ihtilafın hâsıl olduğu yedi meseleden biridir.¹ Yorum ve metot farklılıklarının tabii bir neticesi olarak görülebilecek bu mevzu, mezhepler arasında tartışılmış olmakla birlikte sahabe ve tâbiînden de konuyla ilgili farklı kaviller nakledilmiştir. Abdeste tesiri bakımından erkeğin kadına dokunmasının mahiyeti ve sınırlarını tespit maksadıyla her müctehid veya doktrin kendi çerçevesinde bir yol takip etmiş ve netice itibariyle şu görüşler ortaya çıkmıştır.

* M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

¹ Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, Mısır, ty., I, 29.

1- Kadına dokunmak fâhiş mübâşeret olmadığı müddetçe abdesti bozmaz. Hz. Ali(40/661), Mesruk(63/683), İbn Abbas(68/687), Tâvus(106/724), el-Hasenü'l-Basrî(110/728), Atâ'(115/713), Ebû Hanife(150/767) ve Süfyan es-Sevrî(161/778)'den gelen nakiller bu doğrultudadır.² Fâhiş mübâşeretin ne anlama geldiği aşağıda açıklanacaktır.

2- Erkek ve kadının birbirlerine dokunması şehvetle ya da şehvet kastıyla olduğu takdirde abdest bozulur.³ Bu görüş de Ebû Ubeyde(18/639), el-Hakem(50/670), Alkâme b. Kays(62/682), kendilerinden yapılan bir rivâyete göre Nehâî(96/714), Şa'bi(103/712), Rebîa(136/753) ve Sevrî(161/778); Hammâd b. Ebî Süleyman(120/738), Mâlik b. Enes(179/795), İshak b. İbrahim b. Rahûye(238/853)'den nakledilmiştir. Ahmed b. Hanbel(241/855)'den nakledilen üç görüşten en meşhur olanı da bu doğrultudadır.⁴

3- Erkek ve kadının tenlerinin mutlak sûrette birbirine teması şehvetsiz de olsa abdesti bozar. Bu görüş Ömer b. el-Hattâb(23/644), Abdullah b. Mesud(32/652-3), Abdullah b. Ömer(73/692), Mekhûl b. Ebî Müslim(112/730), Zührî(124/742), Zeyd b. Eslem(136/753), Atâ b. es-Sâib(136/753), Yahya b. Saîd el-Ensârî(143/760) ve kendisinden yapılan iki rivâyetten birine göre Evzâî(157/774)'den nakledilmiştir. Ayrıca bu görüş Şa'bi, Nehâî ve Rebîa'dan ikinci bir görüş olarak da rivâyet edilmektedir.⁵

4- Dokunma kasten olursa abdest bozulur, hata yollu dokunma abdesti bozmaz. Davud b. Ali(270/883) bu görüştedir.⁶

5- Evzâî'den gelen bir nakle göre dokunma sadece abdest azâlarıyla olursa abdesti bozar. Yine kendisinden aktarılan başka bir nakilde de Evzâî "dokunma, ancak elle olması hâlinde abdesti bozar" demiştir.⁷

6- Şehvet bulunduğu hâlde ince bir örtünün üzerinden de olsa karşı cinse dokunmak abdesti bozar. Cumhurun kabul etmediği bu görüşün savunucuları Rebîa ve Mâlik'tir.⁸

Yukarıda kısaca aktarılan bu görüşlerden dört mezhep içerisinde kendine ta-

² Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme, *el-Muğnî* (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, Abdulfettah Muhammed el-Hulv), Kâhire 1406/1982, I, 257; Ebû Zekerîyya Muhyiddîn b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmû' şerhi'l-Mühezzeb*, Beyrut, ty, II, 30.

³ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 33.

⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 256; Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 30.

⁵ *a.g.e.*, II, 30.

⁶ *a.g.e.*, a.y.

⁷ *a.g.e.*, a.y.

⁸ Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 30, İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 261.

raf bulmuş ilk üç görüş diğerlerine nazaran daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu itibarla makalede mezheplerin konuyla ilgili tutumunu daha net yansıtmaları bakımından bunlar ve ilâveten İbn Hazm'ın *Muhallâ* adlı eseri ışığında Zâhirîlerin konuya yaklaşımları tafsilatı ile izah edilmeye çalışılacak; diğer görüşler ise çalışmamızın planı çerçevesinde olmadığı için izahtan vâreste tutulacaktır.

Hanefî Mezhebinin Konuyla İlgili Görüşleri

Hanefî mezhebinin görüşünü yansıtan ilk maddede, abdesti bozan dokunmanın mâhiyeti ile ilgili olarak fâhiş mübâşeret şeklinde bir kaydın yer aldığını görmekteyiz. Fâhiş mübâşeret erkek ile kadının şehvet hâlinde arada bir hâil (örtü, elbise v.s. türünden bir engel) olmaksızın veya çok ince bir hâille herhangi bir ıslaklık da görülmezsizin tenlerini ve cinsel organlarını birbirine temas ettirmeleridir. Kıyasa göre⁹ fâhiş mübâşeret hades sayılmazken Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf(182/798) istihsânen bu durumu hades kabul etmişlerdir. İmam Muhammed(189/805) ise kıyasa bağlı kalarak bu türden bir mübâşeretle abdestin bozulmayacağını söylemiştir. Çünkü bu durumda mezinin çıkmadığı kesin olarak bilinmektedir. Bu ihtilaf bize İmam Muhammed'in benimsediği “fâhiş mübâşeret” mefhumunun Şeyhayn'ın tanımlamasından farklılık arz ettiğini göstermektedir. Nitekim o abdestin bozulmasına sebep olan fâhiş mübâşeret tanımına mezinin çıkmasını da dâhil etmiştir.¹⁰

Mezhebin genel kabûlünü yansıtan Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'un görüşlerinin izâhı şu şekildedir: Genel kurala göre gerekmedikçe sebep müsebbep (netice) yerine ikâme edilemez. Fakat müsebbebin hakikatının bilinemeyeceği durumlarda istihsânen sebep onun yerine ikâme edilebilir. Nitekim Kâsânî(587/1191) buradaki istihsânın delili olarak şöyle bir rivayetten bahseder: “Bir adam Resûlullah'a “cima' dışında karıma her şekilde dokundum” deyince Resûlullah da adama “abdest al ve iki rekat namaz kıl” buyurmuştur.”¹¹

Normal şartlarda mübâşeret sebep; bunun neticesinde gelen mezi de müsebbep kabul edilir. Nitekim, hadiste vasıflandığı şekilde gerçekleşen mübâşeret sebebiyle mezinin çıkmaması âdeten imkânsız görünmekte ancak beden

⁹ Buradaki kıyastan maksat (الوضوء مما خرج) “Abdest çıkan şeyden ötürüdür.” şeklindeki genel kuraldır.

¹⁰ Alaaddîn Ebû Bekr b. Mes'ud el-Kâsânî, *Bedâiyu's-sanâyi' fî tertibi's-şerâi'* (thk. Ali Muhammed Muavvaz, Âdil Ahmed Abdülmevcut), Beyrut 1498/1997, I, 243-244; Kemâleddîn Muhammed b. Abdülvâhid İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr*, Bulak 1315, I, 37.

¹¹ el-Kâsânî, *Bedâiyu's-sanâyi'*, I, 244. Benzer mânâda hadis için bk. Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî, *el-İstizkâr* (thk. Abdülmu'tî Emîn Kal'acı), Beyrut 1414/1993, III, 55.

hararetinden kurumuş ya da şehvetin çokluğundan fark edilememiş olma ihtimali göz önünde tutulmaktadır. Dolayısıyla böyle bir ihtimal müsebbebe giden yolu kapamakta ve onun hakkında bilgi sahibi olmayı zorlaştırmaktadır. Müsebbebin açık ve katî sûrette bilinemediği bu durumdan ötürü sebep devreye sokulmuş yani mezinin çıktığından emin olunamadığı için mübâşeret onun yerine ikâme edilmiş ve onun hükmünü almıştır. Bu durum evlilikten doğan mahremiyetin sabit olmasında nikahın, birleşmenin yerine ikâme edilmesine benzemektedir.¹² Serahsî (483/1090) buradaki istihsânın dayanağını şöyle izah etmektedir: “Dokunma hususunda bu raddeye gelmiş kimse hakkında mezinin çıkması çok rastlanan bir durumdur. Hüküm nâdire değil; gâlibe göre binâ edildiğinden, bu kimseye mezisi gelmiş kimse muamelesi yapılmalıdır. Tıpkı bu meselede olduğu gibi bir yere dayanarak uyuyan kimsenin kendisinden bir şey çıkmadığından emin olsa bile, abdestinin bozulduğuna hükmetmek de gâlib olanın, nâdire tercihinin bir neticesidir.”¹³

Bir diğer ihtilaf da bahsi geçen dokunmanın kapsamı ile ilgili ortaya çıkmıştır. Erkek ile kadının tarif edildiği şekilde birbirleri ile temasında abdestin bozulması için ferclerin (cinsel organlarının) de birbirine değmesi gerektiğine dair *Zâhiru'r-Rivâye*¹⁴de herhangi bir şarta rastlanmazken, *Nevâdir*¹⁵de İmam Muhammed'in bu hususu şart koştuğu görülmektedir. Aynı şekilde Kerhî (340/952) de abdestin bozulması için cinsel organların temasını gerekli görmektedir.¹⁶ Bu ihtilaf, yukarıda da değinildiği üzere aslında “fâhiş mübâşeret” kavramının farklı algılanmasının bir neticesi olarak zuhur etmiştir.

Hanefîlere göre mücerred dokunmak abdesti bozmadığı gibi şehvetle dokunmak da abdeste zarar vermez. Aynı şekilde kişinin kendi cinsel organına yahut karşı cinsin cinsel organına dokunması da abdestin sıhhatine engel teşkil etmemek bakımından müsâvîdir. Ayrıca dokunulan kadının değil; sadece dokunan erkeğin abdesti bozulmaktadır.¹⁷

¹² el-Kâsânî, *Bedâiyü's-sanâyi'*, I, 244.

¹³ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Sehl Serahsî, *el-Mebsût*, Beyrut 1414/1994, I, 68.

¹⁴ “İmam Muhammed'in tevatür derecesinde nakledilen kitaplarının muhteviyatına denilmektedir. Bu kitaplar şunlardır: *el-Asl*, *el-Câmiu's-sağır*, *el-Câmiu'l-kebir*, *es-Siyerü's-sağır*, *es-Siyerü'l-kebir*, *ez-Ziyâdât ve Ziyâdâtü'z-ziyâdât*. Bunlar Hanefî mezhebine ait özellikle Ebû Hanîfe ve Ebû Yusuf'un görüşlerinden oluşan mesâili içermektedir.” Mehmet Erdoğan, “Zâhiru'r-rivâye”, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005, s. 615.

¹⁵ “İmam Muhammed'in *Zahiru'r-rivâye* adı verilen kitapları kadar sağlam yollarla rivâyet edilmeyen diğer eserlerinin muhtevasına denilmektedir. Bu eserleri şunlardır: *el-Âsâr*, *el-Hucec*, *er-Rakkiyyât*, *el-Keysâniyyât*, *el-Curcâniyyât*, *el-Hârûniyyât*, *el-Hiyel ve'l Mehâric*.” Mehmet Erdoğan, “Nâdiru'r-rivâye”, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 443.

¹⁶ Kâsânî, *Bedâi*, I, 244.

¹⁷ Kâsânî, *Bedâi*, I, 244; İbnü'l-Hümâm, “*Fethü'l-kadir*”, I, 37.

Mâlikî ve Hanbelîler’in Konuyla İlgili Görüşleri

Mâlikîler ve meşhur görüşlerine göre Hanbelîler, ikinci maddede ifade edilen zevk ya da şehvet hissedilmediği müddetçe kadın ve erkeğin birbirlerine dokunmasının abdesti bozmayacağı görüşünde hemfikirdirler. Mâlikîler, “bâliğ olan bir kimsenin âdeten kendisine cinsel arzu duyulacak bir kimseye ki, bu kimse ister bâliğ olsun ister olmasın, şehvetle yahut şehvet gayesiyle dokunması abdesti bozar” demişlerdir. İhtilafı olmakla birlikte mezhebin genel kanaâtı, şehvet söz konusu olduğunda eşler veya mahrem olan kimseler için de aynı durumun geçerli olacağı yönündedir. Hatta kadının kadına, erkeğin erkeğe şehvetle dokunması yine abdesti bozmaktadır. Dokunma fiilinden ötürü kendisine dokunulan da şehvet ya da zevk duyduğu takdirde aynı netice onun için de terettüp eder. Yani abdestin bozulması zevk alan her iki taraf için de söz konusu olmaktadır.¹⁸ İster saça, tırnağa olsun; ister ince bir hâil üzerinden gerçekleşsin şehvet içeren her türlü dokunma abdesti bozar. Aynı şekilde ağızdan öpmek de -zevk alınsın ya da alınmasın- abdesti bozmaktadır. Çünkü bu türden bir öpmenin kendisinde şehvet veya zevk duyma ihtimali vardır.¹⁹

Kısaca ifade etmek gerekirse, Mâlikîler’de dokunmak sûretiyle abdestin bozulmasının üç sebebi vardır:

- Dokunanın bâliğ olması,
- Kendisine dokunulan kimsenin âdeten cinsel arzu duyulan bir kimse olması (şehvet duyulabilecek yaşta olmayan küçük olmaması gibi),
- Dokunan kimsenin zevk duyması ya da zevk kastıyla bunu yapmak istemesi.²⁰

Genel itibarıyla Hanbelîler’in görüşleri de bu paralelde olmakla birlikte meseleye derinlemesine bakıldığında bazı ayrıntılarda onların Mâlikîler’in ekseninden ayrıldıkları görülür. Meselâ Hanbelîler’e göre ince bir hâil üzerinden gerçekleşen dokunma şehvetle dahî olsa abdesti bozmaz. Zîrâ bu dokunma tene değil, elbise vb. üzerine yapılmış; dolayısıyla gerçek mânâda bir dokunma gerçekleşmemiştir. Şehvet ise tek başına abdestin bozulması için yeterli değildir.²¹ Buna ilâveten tenlerin teması da gerekmektedir. Aksi hâlde durum bir erkeğin başka bir erkeğe şehvetle dokunmasına ya da dokunma olmaksızın duyulan şehvete benzer ki, bu meseleler de Hanbelîler nazarında abdesti bozan bir sebep olarak kâfi görülme-

¹⁸ Celâleddin Abdullah b. Necm b. Şâs, *İkdü’l-cevâhiru’s-semîne fî mezhebi âlimi’l-medîne* (thk. Muhammed Ebu’l-Ecfân, Abdulfafiz Mansûr), Cidde 1415/1995, I, 56; Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Mâlikî Haraşî, *el-Haraşî alâ Muhtasarı Seyyidi Halil*, Beyrut, I, 155.

¹⁹ a.g.e., I, 155-156.

²⁰ Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletühü*, Dimaşk 1985, I, 428.

²¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 261; Mansur b. Yunus b. İdris el-Buhûtî, *Keşşâfü’l-knâ’ an metni’l-iknâ’* (thk. İbrahim Ahmed Abdülhamîd), Riyad 1423/2003, I, 156.

mektedir. Bu husustaki görüşleriyle Hanbelîler cumhurun saflarına katılmış olur. Nitekim daha önce de geçtiği üzere bu görüş sadece Mâlik, Leys ve Rebîa'ya atfedilmektedir.²² Yine saç, tırnağa şehvetle dokunmak da -Mâlikîler'in aksine- abdesti bozan hâllerin dışında kalır. Çünkü bu uzuvlar, şehvet mahallinden uzaktır. Ayrıca kesik bir uzva dokunmak da abdesti bozmaz, çünkü onun haramlığı zâil olmuştur.²³

Hanbelîler'in, şehvetle dahi olsa erkek ve kadınların kendi aralarında vukû bulan temasının; tüyü bitmemiş çocuğa veya herhangi bir hayvana dokunmanın abdesti bozmayacağını söylemeleri bunları konuyla ilgili âyetin kapsamı dışında tutmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü âyette, hükmün illeti olan şehvetin bu hususlar için geçerli olması şeriata ve insan fıtratına aykırıdır. Aynı şekilde Hanbelîler, ibâha-yı asliye prensibini nazar-ı dikkate alarak hüsnâ-yı müşkile²⁴ dokunmanın da abdesti bozmayacağını ileri sürmüşlerdir. Çünkü böyle bir kimsenin kadın ya da erkek olduğu hakkında şüphe vardır. Aslolan taharetin mevcudiyeti olduğuna göre böyle bir durumda taharetin şüphe ile ortadan kalkması mümkün değildir.²⁵

Kendisine dokunulan kimsenin abdestinin âkıbeti hakkında Ahmed b. Hanbel'den iki rivayet bulunsa da mezhepte meşhur olan görüş şudur: Bu kimsenin -erkek olsun kadın olsun- dokunma hâlinde şehvet duymasıyla abdesti bozulur. Çünkü temas her iki taraf için de müsterektir. Diğer rivâyet ise kadının ve dokunulananın abdestinin bozulmayacağı yönündedir. Zirâ ilgili nassa göre abdestin bozulması ancak kadınlara dokunmak sûretiyle gerçekleşir. Dolayısıyla 'dokunanlar' kapsamına sadece erkekler girer ve söz konusu hüküm de onlar için terettüp eder. Nitekim kadın yahut dokunulan hakkında ayrı bir nass da vârid olmuş değildir. Başkasının fercine dokunmak da yalnızca dokunanın abdesti bozulması bakımından bu hususla benzerlik arz eder.²⁶

Mâlikî ve Hanbelî fukahâsı, şehvet olmadıkça abdestin dokunmakla bozulmayacağını iddia ederken Hz. Muhammed'den aktarılan hadisleri göz önünde bulundurmakla beraber, *Muğnî*'de bu durumun aklî izahı da şöyle yapılmaktadır: Şehvet kastı olmaksızın dokunmak mahremine dokunmak gibidir. Çünkü dokunma bizâtihi hades değildir. Hades yol açtığı sûrette hades kabul edilir.

²² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 261; Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 31.

²³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 260-261; Buhûtî, *Keşşâfü'l-knâ'*, I, 157.

²⁴ "Erkeklik ya da kadınlık yönünden hangisinin gâlip olduğu bilinmeyen yani her iki organından da bir anda işeyen kimse.", Mehmet Erdoğan, "Hunûset", *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 205.

²⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 261; Buhûtî, *Keşşâfü'l-knâ'*, I, 157.

²⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 261.

Hadese yol açması ise ancak şehvetin işe karışmasıyla mümkündür. Bu sebeple hadese götürecek hâle yani şehvete itibar edilmelidir.²⁷

Şâfiîler’in Konuyla İlgili Görüşleri

“Erkek ve kadının -şehvet bulunmasa dahi- aralarında bir hâil olmaksızın birbirleriyle mücerret teması, abdesti bozar” görüşünün temsilcileri olan Şâfiîler, bu mevzû üzerinde bir hayli kafa yormuşlar, nakli deliller yanında aklı izahlarla da meseleye açılım getirmişlerdir.

Öncelikle Şâfiîler’in abdesti bozan dokunmanın sınırlarını ne kadar geniş tuttuğunun görülmesi açısından şunları ifade etmek gerekir. Onlara göre yabancı erkek ve kadının tenlerinin birbirleriyle temasının şehvet içerip içermemesi; bir anlık olması veya devam ettirilmesi; abdest âzâları ya da bunlar dışında bir âzâyla olması; dokunulanan yahut kendisiyle dokunulan şeyin sağlıklı ya da felçli olması ya da bunların fazladan bir uzuv olması arasında bir fark yoktur. Bu durumların tamamında abdest bozulur.²⁸ Ancak arada ince bir hâil olması hâlinde, şehvet olsa dahi, tenin tenle teması gerçekleşmediği için abdest bozulmaz.

Dokunma neticesinde dokunan kimsenin abdestinin bozulacağı kesin olmakla birlikte kendisine dokunulan kimsenin vaziyeti mezhepte tartışılmış ve bu hususta iki görüş öne sürülmüştür. Kâdı Hüseyin(413/1022), Mâverdî(450/1058) Mütevellî(478/1086) gibi Şâfiî usulcüler bu farklılığın, âyetteki “لمستم” kelimesinin iki farklı kıraatinden kaynaklandığını öne sürmüşlerdir. Buna göre bu lafız “لامستم” şeklinde okunduğunda, kendisine dokunulan kimsenin de abdestinin bozulduğu kabul edilmiş olur. Çünkü bu fiilin türemiş olduğu mufâale bâbının temel mânâsı müşâreket yani “bir işi karşılıklı olarak yapma”dır. Nitekim bu görüşü benimseyenler, temasın erkekle kadın arasında gerçekleştiğini; dolayısıyla tıpkı cima’ gibi her iki tarafın da dokunmadan ötürü abdestinin bozulacağını söylemektedirler. Söz konusu lafız “لمستم” olarak okuyanlar ise, temasın dokunulan kimsenin abdestini bozmayacağını ileri sürerler ve bu görüşlerini Hz. Âişe’den gelen bir hadise dayandırırır:²⁹

فَقَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً مِنَ الْفَرَاشِ فَالْتَمَسْتُهُ فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى بَطْنِ قَدَمَيْهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ وَهُمَا مَضُوبَتَانِ

“Bir gece Resûlullah’ı yatağında bulamadım. Bunun üzerine onu (el yordamıy-

²⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 260.

²⁸ Nevevî, *el-Mecmû’*, II, 26.

²⁹ *a.g.e.*, II, 24.

la) aramaya başladım. Secde hâlindeyken elim onun ayaklarına değdi.”³⁰

Hadiste geçtiği üzere Resûlullah, Hz. Âişe'nin kendisine dokunmasından ötürü namazı bırakıp yeniden abdest alma ihtiyacı hissetmemiştir. Dolayısıyla bu haber, dokunmanın sadece dokunan kişinin abdestini bozduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca bu durum onların nazarında bir adamın başkasının zeketine dokunması gibidir ki, daha önce Hanbelîler'de gördüğümüz üzere Şâfiîler için de bu fiil dokunulananın abdestini bozan bir âmil değildir. Aksi görüşü savunanlar ise, ileri sürülen bu delile cevâben hadiste geçen dokunmanın bir örtü üzerinden gerçekleşmiş olabileceği ihtimalini; bu dokunmanın zekere dokunmaya benzetilmesinin de yanlış bir kıyas olduğunu dile getirirler.³¹ Mezhepte daha ziyade kabul edilen görüş mülâmesenin hem dokunanın, hem de dokunulananın abdestini bozduğudur.

Şâfiîler arasında zî-rahm-i mahreme³² dokunmanın durumu hakkında da iki görüş vardır. Bunun abdesti bozacağını söyleyenler yanında, kişinin mahremine dokunmasının erkeğin erkeğe, kadının kadına dokunmasından bir farkı olmadığını kabul edenler de mevcuttur. Aynı şekilde başka bir ihtilaf kendisine arzu duyulmayan küçüğe ya da kendisine arzu duyulmayan yaşlı kimseye dokunmak hususunda görülmektedir. Bunun abdesti bozan bir hâl olduğunu söyleyenler nassın umumiliğini göz önünde bulundurmuşlar; aksini savunanlar ise bu tür bir dokunmada şehvet hissi bulunmayacağını iddia etmişlerdir.³³

Saç, tırnak, diş gibi his olmayan uzuvlara dokunmak mezhebin meşhur görüşüne göre abdesti bozmaz. *el-Ümm*'de delillendirilen³⁴ ve cumhur tarafından kabul gören görüş de bu meyandadır. İmam Şâfiî ve cumhur bu hususta illet kabul edilen şehvet ve zevkin ancak tenlerin birbiriyle temasından kaynaklandığı düşüncesinden hareketle, tırnak, diş vs. organlara dokunmanın şehvet hissine yol açmayacağı; dolayısıyla bunlara dokunmakla abdestin bozulmayacağı neticesine ulaşmışlardır. Fakat bu uzuvlara dokunmakla abdestin bozulacağını ileri süren

³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 58, 209; Müslim, “Salât” 222; Nesâî, “Tahâret” 120; İbn Mâce, “Dua” 3.

³¹ Şâfiîler'e göre başkasının zeketine elin içiyle dokunmak, dokunanın abdestini bozar. Elin içi dışında elin sırtıyla, yanıyla dokunmak ise abdesti bozmaz. Dolayısıyla bu meselede, abdestin bozulmasında itibar edilen şey 'elin içiyle' dokunmaktır. Fakat bu durum, dokunulan kimse açıısından geçerli olmadığından onun abdestinin bozulması söz konusu olmaz. Abdestin bozulmasına sebep olan temasta ise itibar edilen şeyin 'erkek ve kadının tenlerinin birbirine değmesi' olduğu görülür. Netice olarak illetleri farklı olması sebebiyle bu iki meselenin birbirine kıyası yanlış olur.

³² “Nikâhları birbirine haram olan nesep akrabası.”, Mehmet Erdoğan, “Zî-rahm-i mahrem”, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 622.

³³ Nevevî, *el-Mecmû*, II, 26.

³⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. İdris eş-Şâfiî el-Kuraşî, *el-Ümm* (thk. Ali Muhammed, Âdil Ahmed), Beyrut 1422/2001, I, 24.

ikinci bir görüş daha vardır. Mâverdî’nin ve Horasanlılar’dan bir grubun aktardığına göre bu görüşün iki gerekçesi bulunmaktadır. Birinci gerekçe saçın, tırnağın vs. bedenden kabul edilerek onun hükmüne tâbi olmasıdır. Meselâ nikâha terettüp eden helâllik yahut talâka terettüp eden haramlık hükmü, bedenle birlikte onun bir parçası sayılan saç için de geçerli olur. İkinci gerekçe yani bu görüşü haklı çıkaran delil ise Şâfiî’nin *el-Muhtasar*’da³⁵ yer alan ‘mülâmese, kişinin başka bir kimsenin bedenine dokunmasıdır/değmesidir.’³⁶ Şu hâlde, saç da bedenden bir şey olduğuna göre bedenin hükmüne ortak olacaktır.’ ifadesidir.³⁷ Bu konuyla ilgili izahlara *Mecmû’* adlı eserinde yer veren Nevevî, saçta, tırnağa dokunmanın abdesti bozmadığı görüşünü sahih kabul etmekle birlikte, farklı görüşlerin arasını te’lif etmek gayesiyle olsa gerek, meseleye İmam Şâfiî ve talebelerinin böyle bir durumda abdest almayı müstehab olarak gördükleri şeklinde bir yorum getirmektedir.³⁸

Zâhirîler’in Konuyla İlgili Görüşleri

Zâhirîler’e göre erkeğin kadına, kadının da erkeğe arada bir elbise ya da başka bir şey olmaksızın herhangi bir uzvuyla kasten dokunması abdesti bozar. Dokunduğu kimse annesi, kızı, babası, oğlu da olsa durum aynıdır. Fakat arada elbise ya da başka bir şey olduğu halde zevk için dahi olsa dokunmakla abdest bozulmaz.³⁹ Şafîîler’in görüşü de bu şekilde olmakla birlikte yukarıda izah ettiğimiz gibi onlar mahreme dokunmanın abdesti bozmayacağını söylemektedirler.

Zâhirîler’in bu tutumları onların te’vilden sakınan lafızcı yaklaşımlarını hemen ele vermektedir. Zîra onlar bütün mezheplerin çıkış noktası olan “... أو لامستم...” âyetinin zâhirine sıkı sıkıya yapışmışlar; bunun üzerinde düşünmekten ve yorum yapmaktan kendilerini men etmişlerdir.

Zâhirîler âyette geçen “لمستم” kelimesinin mufâale bâbından gelmesi hasebiyle işteşlik anlamı içerdiğini; dolayısıyla, mülâmesenin iki kişi tarafından yapılan bir fiili ifade ettiğini ileri sürerek bu âyetin muhatabının erkekler ve kadınlar olduğunu iddia ederler. Ayrıca âyette îman edenlerin tamamını kapsayan umûmî ifadeler vardır. O hâlde dokunmakla abdestin bozulması hükmü erkek ve kadın herkes için geçerlidir. *Muhallâ*’da belirtildiğine göre bu hususta ümmet arasında bir ihtilaf vâki olmamıştır. Şâri’ Teâlâ, dokunmayı kadınlarla, yahut şehvetle

³⁵ Ebû İbrahim İsmail b. Yahya el-Müzenî(264/878)’nin Şâfiî fikhına dair eseri.

³⁶ الملامسة أن يفضى بشئ منه الي جسدها

³⁷ Nevevî, *el-Mecmû’*, II 27.

³⁸ a.g.e., a.y.

³⁹ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm, *el-Muhallâ* (thk. Ahmed Muhammed Şâkîr), Kâhire, t.y., I, 244.

kayıtlamadığına göre burada böyle bir tahsis yapmak câiz değildir.⁴⁰

Mezheplerin Dayandıkları Deliller ve Karşıt Delillere Yönelik Eleştirileri

Her mezhebin delillerden hüküm çıkarma yöntemleri farklı olması hasebiyle, az önce serdettiğimiz muhtelif görüşlerin ortaya çıkması doğaldır. Usûl kitaplarında lafzın mânâya delâleti, hakîkî ve mecâzî mânâ gibi başlıklar altında örnek olarak incelenen bu mevzûda ihtilafların esas kaynağı lafızların farklı yorumlanmasıdır. Teyemmüm âyetinde⁴¹ geçen “lems” kelimesinin Arap dilinde müşterek mânâlarda kullanılması tartışmalara zemin hazırlamış; kimi bu kelimedenden kastedilenin ‘cinsel birleşme’, kimi de ‘elle dokunma’ olduğunu iddia etmiştir. “Elle dokunma” anlamını esas alanların bir kısmı “Bu kelime, kendisiyle hâssın murad edildiği âmm bir lafızdır” diyerek dokunmakla birlikte şehveti şart koşmuş; bir kısmı da lafzın mutlak olarak umûm ifade ettiğini ileri sürerek böyle bir şartı kabul etmemiştir.⁴² Şimdi mezhep âlimlerinin gerekçe olarak öne sürdükleri deliller üzerinde duralım.

Hanefî Mezhebi

Hanefîler, meselenin Kur’an’dan delili olan “أَوْ لَا مَسْتَمِ النَّسَاءُ” (...yahut da kadınlara dokunmuşsanız...)⁴³ âyetinde ye alan “لَا مَسْتَمِ” (dokunmak) kelimesinin her ne kadar hakîki anlamı elle dokunmak olsa da birtakım karînelerden ötürü mecâzî mânâyâ hamledilmesi gerektiğini söyleyerek bu lafızdan maksadın “cinsel birleşme” olduğunu iddia etmişlerdir.⁴⁴ Kur’an’ın tercümanı olarak nitelendirilen İbn Abbas’tan, burada kastedilenin cimâ’ olduğu yönünde bir rivâyet de nakledilmektedir.⁴⁵ Ayrıca buradaki “لَمَسَ” kelimesi “وَأَن طَلَقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمْسُوهُنَّ” (onları cinsel ilişkide bulunmadan evvel boşarsanız)⁴⁶ âyetinin bir benzeridir. Nasıl ki orada “مَسَ” kelimesi cinsel ilişki olarak anlaşılmışsa, bu âyetteki لَمَس kelimesinin de aynı mânâyâ hamledilmesi mümkündür. Üstelik “veya abdestinizi bozmuşsanız yahut da kadınlara dokunmuşsanız” âyetinde ilk olarak küçük abdestsizlik durumunun anıldığı hemen akabinde ise kadınlara dokunmanın zikredildiği görül-

⁴⁰ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, I, 244.

⁴¹ (el-*Mâide* 5/6). *وَأَن كُنتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَا مَسْتَمِ النَّسَاءُ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا*

⁴² İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, I, 33.

⁴³ en-Nisâ 4/43; el-Mâide 5/6.

⁴⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, I, 68; İbnü’l Hümmâm, *Fethü’l-kadîr*, I, 37.

⁴⁵ “İbn Abbas, dokunmaktan kastın cinsel ilişki olduğunu fakat Allah Teâlâ’nın çok hayâ sahibi olmasından ötürü edebe uymayan bir şeyi, iyi bir şeyle imâ etmeyi tercih ettiğini söylemektedir.” Serahsî, *el-Mebsût*, I, 68.

⁴⁶ el-Bakara 2/237.

mektedir. O hâlde söz konusu dokunmanın el ile dokunma mânâsına hamledilmesi hâlinde aynı şeyin tekrarlanması gibi bir durumun söz konusu olacağı âşikârdır.⁴⁷ İbn Sikkît (244/858)'in şu sözleri de Hanefîler tarafından delil olarak öne sürülmüştür: “Lems, kadınlarla birlikte kullanıldığında cinsel ilişki anlamına gelir. Arap ‘lemestü'l-mer'ete’ derken ‘cinsel ilişkide bulundum’ demeyi kasteder. Öyleyse söz konusu ‘lems’ ile mecâzî mânâ yani ‘cinsel birleşme’ anlatılmak istenmiştir.” Ayrıca Hanefîler, “lems”i bu mânâyâ tevîl etmekle, teyemmümün abdest yerine geçtiği gibi gusül yerine de geçtiğini âyetteki bazı cümlelerin yerini değiştirmeye ihtiyaç kalmaksızın ispat etmiş olurlar.⁴⁸

Abdestin bozulmasında dokunmanın fâhiş mübaşeret derecesinde olmasını şart koşan Hanefî mezhebini bu görüşe sevk eden esas karîne, Habîb b. Sâbit kanalıyla Urve'nin Hz. Âişe'den naklettiği وَلَمْ يَخْرُجْ إِلَى الصَّلَاةِ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ “Peygamber hanımlarından birini öper, sonra abdest almaksızın namaz kılardı.”⁴⁹ hadisidir. Aynı hadisin Ebû Ravk'tan İbrahim et-Teymî(92/710-11) vasıtasıyla gelen başka bir tarîki de mevcuttur. Sened bakımından bazı tenkitlere mâruz kalmış olan bu hadisin bütün tarikleri illetli kabul edilmiştir.⁵⁰ Ahmed b. Hanbel iki hadisin de hatalı olduğu görüşündedir. Habîb b. Sâbit tarikinin zayıf olduğu üzerinde Süfyan es-Sevrî, Ebû Bekr en-Neysâbûrî(189/804), Yahya b. Saîd el-Kattân(198/813), Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvud(275/888), Ebû'l-Hasen ed-Dârekutnî(385/995), Ebû Bekr el-Beyhakî(458/1066) ve diğer mütekdimmîn ve müteahhirîn hadis ulemâsı ittifak etmiştir. Onlar, bu rivâyetteki öpme hadisinin aslında oruçluyla ilgili olan bir hâl olduğunu ileri sürerek Habîb'in burada hataya düştüğünü iddia etmişlerdir. Ayrıca Süfyan es-Sevrî, Habîb'in bu hadisi Urve dışında başka kimseden nakletmediğini, Urve'nin de Urve b. Zübeyr değil Urve el-Müzenî olması hasebiyle meçhul kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir.⁵¹ Diğer tarikin râvileri hakkında da hadis âlimleri benzer değerlendirmeler yapmıştır. Ebu Ravk'ın zayıf bir râvî olduğu, İbrahim et-Teymî'nin ise bu hadisi Hz. Âişe'den işitmediği gerekçesiyle hadisin zayıf ve mürselliği kabul edilmiştir.⁵² İbn Abdilber(463/1071), bu hadisin Hicaz muhaddisleri tarafından zayıf; Kûfe muhaddisleri tarafından sıhhatli kabul edildiğini söyler. Kûfe ekolü mezkûr tenkitlere rağmen Ebû Ravk'ı sika olarak kabul etmişler; sika bir râvinin mürsellerini ise

⁴⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, I, 68.

⁴⁸ Cünüplükten dolayı teyemmümün câiz olması başka bir bahsin konusu olması hasebiyle burada bu konunun detaylarına girilmeyecektir. Ayrıntılı bilgi için bk. *Bidâyetü'l Müctehîd*, I, 57.

⁴⁹ Ebû Dâvud, “Tahâret” 68; Tirmizî, “Tahâret”, 63; İbn Mâce, “Tahâret” 69; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 210.

⁵⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 258.

⁵¹ Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 32; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 258; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, I, 245-246.

⁵² Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 33; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 258.

hüccet kabul ettikleri için hadisin sıhhatinde ısrar etmişlerdir.⁵³

Bu hadisin ilk tarikindeki râvilerden biri olan Urve'nin Urve el-Müzenî olduğu iddiasına şöyle cevap verilmektedir: Hadisin senedinde geçen Urve, Hz. Âişe'nin kız kardeşinin oğlu olan Urve b. Zübeyr'dir. Buna göre Urve'nin meğhul olduğu ve hadisin bu sebepten zayıf olduğu görüşü hatalıdır. Urve'nin Müzenî olduğunu söyleyen ise Abdurrahman b. Mağra'(100/718)'dir ki, o sözü delil olacak bir kimse değildir. Ayrıca muhaddisler nazarında bir isim vasıfsız ve nisbesiz olarak anıldığında ondan o isimle meğhur olmuş kimse anlaşılır. Buna göre burada Urve ile kastedilen Urve b. Zübeyr'dir. Bu konuda Vekî'(197/812) de aynı görüştedir. Bu hadisi Ahmed b. Hanbel ve Dârekutnî'nin, Hişam b. Urve, babası ve Hz. Âişe kanalıyla nakletmeleri de bu Urve'nin, İbn Zübeyr olduğunu göstermektedir.⁵⁴

Hanefîler mezkur tenkitler neticesinde bu hadisi ve görüşlerini çeşitli yollar-
dan rivâyet edilen başka hadislerle kuvvetlendirmeye çalışmışlardır. Meselâ yine Hz. Âişe'den gelen şu rivâyet bu hadisi teyid etmektedir:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ يُصَلِّي وَأَنَا مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَ يَدَيْهِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَسْجُدَ عَمَزَ رَجُلِي فَصَمَمْتُهَا إِلَيَّ ثُمَّ يَسْجُدُ

“Resûlullah, ben onun önünde (enlemesine) yatmış olduğum halde namaz kıları. Secde etmek isteyince (yer açmam amacıyla) ayaklarıma dokunurdu. Ben de ayaklarımı toplardım. O da secde ederdi.” Farklı lafızlarla rivâyet edilmiş olan bu hadisin sahihliğinde ittifak edilmiştir.”⁵⁵

Benzer şekilde, Hz. Âişe başka bir hadiste şöyle anlatmaktadır:

فَقَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةً مِنَ الْفَرَاشِ فَالْتَمَسْتُهُ فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى بَطْنِ قَدَمَيْهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ وَهُمَا مَنُصُوبَتَانِ

“Bir gece Resûlullah'ı yatağında bulamadım. Bunun üzerine onu (el yordamıyla) aramaya başladım. Secde hâlindeyken elim onun ayaklarına değdi.”⁵⁶

Dokunmanın abdesti bozmadığına ilişkin delil olarak ileri sürülen son bir hadis daha zikrelelim:

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ حَامِلٌ أُمَامَةَ بِنْتُ زَيْنَبَ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

⁵³ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, III, 52.

⁵⁴ Hüseyin Kayapınar vd., *Sünen-i Ebû Dâvud Tercüme ve Şerhi*, İstanbul 1988, I, 325-326.

⁵⁵ Buhârî, “Salât”, 22,104; Ebû Dâvud, “Salât”, 111; Nesâî, “Tahâret”, 120; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 44.

⁵⁶ Müslim, “Salât”, 222; İbn Mâce, “Dua”, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 58,209; Nesâî, “Tahâret”, 120.

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِأَيِّ الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ فَإِذَا قَامَ حَمَلَهَا وَإِذَا سَجَدَ وَضَعَهَا

“Peygamber, Ebu'l-Âs b. er-Rabî'nin kızı Ümâme bnt. Zeyneb'i taşıdığı hâlde namaz kılar; secdeye giderken onu yere bırakır, kalkarken de kaldırır.”⁵⁷ Aslında Hz. Peygamber'in çocuk yaşta olan kendi torununa dokunmasının bu meselede bir delil olarak öne sürülmesi ilk bakışta bu durumun abesle iştigâl olduğunu akla getirir de kanaatimizce bu hadis Hanefîler tarafından mahreme ya da henüz bülûğa ermemiş çocuğa dokunmanın abdesti bozduğunu savunan bazı âlimlerin iddialarını cevapsız bırakmamak maksadıyla ihticâc edilmiştir.

Hadisten anlaşıldığı kadarıyla bu hâldeyken Peygamber(s.a.s)'in Ümâme'ye değmemesi kaçınılmazdır. Bu sebeple bu rivâyet de ‘dokunmanın abdesti bozmadığı’ görüşünü te'yid eden deliller arasında yer almıştır.

Hanefîler bu hadislerle dayanarak erkeğin kadına, kadının erkeğe mücerret dokunmasının abdesti bozmayacağını kabul etmişlerdir. Çünkü dokunmak özü gereği hades değil; ulaştırdığı netice bakımından hadestir. Ayrıca eşlerin birbirine dokunmasıyla kadının kadına, erkeğin erkeğe dokunması arasında çoğu zaman bir fark yoktur. Çünkü bu eşler arasında sık rastlanan ve kaçınılması mümkün olmayan bir durumdur. Dolayısıyla bu tür bir dokunmanın hades kabul edilmesi, insanlara güçlük ve meşakkat vermemek adına daha uygun bir çözüm olarak görünmektedir.

Hanefî usûl âlimlerinden Cessâs(370/980), âyette geçen dokunmanın hakikî mânâsına, yani “elle dokunmak” anlamına hamledilmesi gerektiğini ileri sürenler karşısında kendi mezhebinin görüşlerini hararetle savunmuştur. Hanefîler'in meseleye usûl penceresinden getirdikleri izahları yüzeysel de olsa görebilmek açısından Cessâs'ın açıklamalarını muhtasar hâlde vermeyi uygun görmekteyiz.

“Elle dokunmak abdesti bozan bir sebep olsaydı Resûlullah bunu muhakkak sûrette beyan ederdi. Çünkü bu durum kaçınması mümkün olmayan ve sık rastlanan hâdiselerdendir ki, fıkîh literatüründe bu tür durumlar için umûmu'l-belva tabiri kullanılmaktadır. Dolayısıyla herkesi ilgilendiren böyle bir mevzûda Peygamber'in herhangi bir açıklama yapmaması mümkün değildir. Bize Resûlullah'tan elle dokunmanın hades olduğuna dair bir bildirim gelmediğine göre, bu dokunmanın abdesti bozacağına hükmetmek yanlış olur. Ayrıca sahabe-den konuyla ilgili muhtelif yorum ve görüşlerin vârid olması da, Peygamber'den bu hususta açık bir bildirim olmadığına delâlet etmektedir. Çünkü umûmu'l-belvâ bir meselenin hükmünden bazı sahabilerin haberdar olup bazılarının da

⁵⁷ Buhârî, “Salât”, 106; Müslim, “Mesâcîd ve Mevâdiu's-Salât”, 41; Ebû Dâvûd, “Salât”, 164; Nesâî, “Mesâcîd”, 19; Hanbel, *Müsned*, V, 295.

habersiz olması düşünülemez. Karşı görüş sahiplerinin de aynı noktadan hareketle, “dokunmakla abdest bozulmasaydı, Peygamber bunu bildirirdi, zira bu durum da umûmu’l-belvadır” şeklinde bir itiraz öne sürmeleri karşısında Cessâs, bildiriminin ancak kişiye mükellefiyet yükleyen durumlar yani yasaklamalar için olduğu, dolayısıyla aslen mübah olan bir durum hakkında ayrı bir açıklama getirmek lüzûmunun olmadığını söylemektedir. Ona göre “Kur’ân’da “lems” kelimesinin mânâsı gayet açıktır ki o da kadına dokunmaktır. Dolayısıyla Peygamber bunu ayrıca açıklama gereği duymamıştır” şeklinde bir yorumun da yanlışlığı ortadadır. Çünkü bize kadar gelen sahabe ve müctehidlerin ihtilafları, âyetin açık olmadığını kesin şekilde ispat etmektedir.”⁵⁸

Dokunmanın abdesti bozmasında şehvet şartını ileri süren Mâlikî ve Hanbelîler âyetle birlikte yukarıdaki hadisleri de birlikte değerlendirmiş ve görüşlerini bunlar üzerine temellendirmişlerdir.⁵⁹ Onlara göre bu hadislerden anlaşılmaktadır ki; şehvet ve zevk maksatlı olmayan temas abdesti bozmaz. Mâlikîler abdesti bozacak mahiyette bir dokunmanın mahrem olsun olmasın bütün kadınları kapsadığı neticesini âyetle yer alan النساء kelimesinin umûmundan çıkarmışlardır. Yine mülâmese lafzının umûm manasını dikkate almak sûretiyle dokunmanın da kendisine dokunulmanın da abdestinin bozulduğu sonucuna ulaşmışlardır.⁶⁰ Ahmed b. Hanbel’den ise bu konuda ayrıntılarını yukarıda verdiğimiz iki görüş rivâyet edilmiştir.

Şâfiî Mezhebi

Şâfiîlerin delilleri izah ve yorumlamasına baktığımızda, görüş farklılıklarının altında yatan asıl sebebin “أو لامستم النساء” âyetinde geçen “لمس” kelimesinin farklı anlaşılıp yorumlanması olduğunu görürüz. Onlar diğer üç mezhebin aksine buradaki “لمس” kelimesinden kastedilenin hakîkî mana olduğunu; dolayısıyla bu kelimenin “elle dokunmak veya tenlerin birbirine teması” gibi sözlük anlamlarına itibar edilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir. Çünkü bu hususta şöyle bir genel kâide mevcuttur: “Bir kelimenin hakîkî veya mecâzî manalarından hangisinin kastedildiğine dair bir delil bulunmadıkça hakîkî mânâ esas alınır.”⁶¹ Ayrıca buradaki “لامستم” kelimesinin “لمستم” şeklinde başka bir kıraatinin olması da söz konusu kelimeden cima’ olmaksızın sadece dokunma murâd edildiğinin bir

⁵⁸ Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, y.y., 1335, II, 369-370.

⁵⁹ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, III, 56.

⁶⁰ Ebû Muhammed Abdülün’im b. Abdürrahim İbnü’l-Feres, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, Beyrut, ty., II, 201.

⁶¹ İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, I, 34.

delilidir.⁶² İmam Şâfi “لمستم” ifadesinin dokunmak olarak anlaşılması gerektiğini şöyle açıklamaktadır: Âyette cünüplükten temizlenme emrinin akabinde yer alan او جاء أحد منكم من الغائط ifadesiyle او لمستم ifadesinin peşpeşe ve birlikte zikredilmesi her iki durumunda aynı hükme tâbi olmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla küçük abdestsizlik, abdesti gerektirdiği gibi mülâmese de abdesti gerektiren bir durum olmalıdır. Bu ise lafzın “elle dokunmak” şeklindeki lugavî mânâsını esas almakla mümkündür.⁶³

Şâfiîler, ayrıca Mâlik’in İbn Şihâb vasıtasıyla Sâlim b. Abdullah b. Ömer’den onun da babasından naklettiği

فَبَلَّ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَجَسَّهَا بِيَدِهِ مِنَ الْمُلَامَسَةِ فَمَنْ قَبَلَ امْرَأَتَهُ أَوْ جَسَّهَا بِيَدِهِ فَعَلَيْهِ الْوُضُوءُ

“Erkeğin kadını öpmesi yahut eliyle ona dokunması mülâmese kabul edilir. Kim karısını öper ya da ona dokunursa abdest alsın.” şeklindeki haberi delil olarak almışlardır.⁶⁴

Mülâmese kelimesini cimâya hamleden muhaliflerinin “âyette yer alan “الغائط” kelimesinin abdest bozmaktan kinaye olması, mülâmesenin de cimâdan kinaye olduğu neticesini verir.” şeklindeki iddialarına Şâfiîler şöyle cevap verir: “الغائط” lafzının abdest bozmaktan kinâye olması örfen yaygın ve meşhur olmuş bir kullanımdır. Cimâ lafzı da zikredilmesi utanılan bir durum olduğundan cünüplükten kinâye olarak kullanılmış ve cimânın bizatihi kendisi asıl lafzın yerini tutan bir kinâye olarak şöhret bulmuştur. Fakat mülâmesenin cünüplük hâlinde kinâye olması şöhret bulmuş bir kullanım değildir. Dolayısıyla Şâfiî Teâlâ bu hususta kinâye yapmayı murad etseydi bunun için örfen yaygın olan bir ifadeyi yani mülâmese yerine cimâ lafzını kullanırdı.”⁶⁵

Hanefîler’in, وطء kelimesinin aslında دوس yani “ezmek” mânâsına gelmesine rağmen kadınla birlikte kullanıldığında cinsel ilişkiyi ifade etmesinde olduğu gibi لمس kelimesi de kadınla birlikte kullanıldığında cinsel ilişki mânâsına gelir” iddialarına karşılık Şâfiîler, وطء kelimesinin cinsel ilişki mânâsına hamledilmesinin kadınla birlikte kullanılmasından değil; hem kadın hem de erkek için ezmek tabirini kullanmanın âdeten mümkün olmamasından kaynaklandığını ileri

⁶² Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Neylül-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*, Kâhire 1391/1971, I, 230.

⁶³ Ebû Abdullah Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (tlk. Kâsım Şemsâî Rıfâî), Beyrut, ty., I, 61.

⁶⁴ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, “Tahâret”, 64, 65, 66; Dârekutnî, *Sünen*, I, 144; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, I, 124.

⁶⁵ Ebu'l-Hasan İmadüddîn Ali b. Muhammed b. Ali Kiya el-Herrâsî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Beyrut, ty., I-II, 465.

sürmüşlerdir. Ayrıca bu kullanım yaygınlık kazandığı için kelimenin hakikî manasından çok mecâzî manası anlaşılır hâle gelmiştir. Fakat aynı şey “lems” kelimesi için geçerli değildir. Çünkü “lems” kadın yahut onun dışında başka bir şeye dokunmak anlamıyla yani lugavî mânâsıyla şöhret kazanmıştır.⁶⁶

İmâmü'l Haremeyn (478/1085), abdesti bozan şeylerin illetlendirilemediği yani sebebinin bilinemediği gerekçesiyle bunların başka bir şeye kıyasının elverişli olmadığını söylemektedir. Zirâ kıyas ancak illeti bilmek sûretiyle gerçekleşir. Bu bakımdan Hanefîler'in kıyas metoduyla “erkeğin kadına dokunması ile erkeğin erkeğe dokunması arasında fark yoktur” şeklinde bir neticeye ulaşılması mümkün değildir.⁶⁷

Şâfiîler, Hanefîler'in delil olarak ileri sürdükleri öpme ile ilgili hadisin az önce ayrıntılarını verdiğimiz gerekçelerle zayıf olduğunu ayrıca hadis sahih kabul edilse bile bu dokunmanın bir hâil yahut başörtüsü üzerinden gerçekleşmiş olma ihtimalinin bulunduğunu iddia etmişlerdir. Cessâs buna mukâbil, iki sebepten ötürü böyle bir iddianın ortaya atılamayacağını söylemektedir: İlk olarak, hakikî mânâsıyla öpmenin cilde temas etmek sûretiyle gerçekleştiğini belirterek, buradaki öpmenin arada bir örtü olduğu hâlde vukû bulunduğunu söylemenin yanlışlığına dikkat çeker. Zirâ bir delile dayanmadıkça hakîkatin mecaza hamledilemeyeceği kaidesi herkesçe mâlumdur. İkinci olarak da Resûlullah'la eşleri arasında yabancılık söz konusu olmadığı için eşlerinin ondan sakınmalarını yahut örtünmelerini gerektirecek bir durum olmadığını; dolayısıyla böyle bir görüşü öne sürmenin anlamsız olduğunu beyan eder.⁶⁸

Şâfiîler, Resûlullah'ın namaz esnasında Ümâme'yi taşımasından bahseden hadis üzerine ise, bu hâlde tenlerin birbirine değmiş olması hakkında kesin bir bilginin olmadığı, Ümâme'nin küçük bir kız çocuğu ve ayrıca Resûlullah'ın mahremi olmasından dolayı abdesti bozacak bir sebebin zuhur etmediği şeklinde açıklamalar getirirler. Hz Âişe'nin namaz kılarken Resûlullah'a dokunduğunu aktaran rivâyetler üzerine az önce ifade edilen arada bir hâil olma ihtimalini burada da öne sürerler. Bunun hâricinde bu durumun, Peygamber'e has bir imtiyaz olduğu şeklinde bir yorum da yapmışlardır.⁶⁹ Hanefîler buna cevâben peygamberliğin bir teşrî makamı olması hasebiyle –bir delil olmadıkça– husûsiyet arz etmesinin mümkün olmadığını, böylece bu meseleyi Peygamber'e has bir

⁶⁶ Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 32; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 34.

⁶⁷ Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 32.

⁶⁸ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, II, 369.

⁶⁹ Nevevî, *el-Mecmû'*, I, 33.

durum olarak nitelemenin hata olduğunu söylerler.⁷⁰

Zahîrî Mezhebi

İbn Hazm, Mâide sûresindeki söz konusu âyette zikredilen “lems”in cima‘ olduğunu iddia edenlerin bu görüşlerini desteklemek için kullandıkları “Peygamber hanımlarından birisini öper sonra da abdest almazdı” hadisini tenkit etmiş ve bu hadisin sahih olmadığı, sahih olsa bile hükmünün söz konusu âyet-i kerîme ile neshedildiği şeklinde eleştirilerde bulunmuştur.⁷¹ Bu tavır İbn Hazm’ın ve bu sûretle Zahîrîler’in tevili eleştiren lafızcı yaklaşımlarını bariz bir şekilde yansıtmaktadır.

Zahiriler, Peygamberimiz namazdayken Hz. Âişe’nin onun ayaklarına dokunduğu hadisinin dokunmanın abdesti bozmadığı görüşüne delil olamayacağını öne sürmüşlerdir. Zirâ dokunma onlara göre, sadece dokunan kimsenin abdestini bozmaktadır. Dokunma teşebbüsünde bulunmadığı müddetçe dokunulananın abdestini ise bozmadır. Ayrıca haberde Peygamber’in namazda olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur. Müslümanın namaz dışında da secde edebileceği mâlumdur. O hâlde bu durumdan yola çıkarak dokunma neticesinde Peygamber’in abdestinin bozulmadığını net bir şekilde ifade etmek mümkün değildir. Üstelik namazda olduğu kabul edilse de hadiste, Peygamber’in abdestinin bozulmadığını, abdest almaksızın namaza devam ettiğini gösteren herhangi bir karîne yoktur. Halbuki Peygamber, yeniden abdest alıp namaza kaldığı yerden devam etmiş olabilir. Son olarak, Zahîrîler görüşlerini şöyle bir iddia ile noktalamaktadır: Biz bu delilin doğru olduğunu düşünerek hadisten, dokunmanın abdesti bozmadığı şeklinde bir netice çıktığını kabul etsek bile bu görüş yine de sahih olmaz. Çünkü bu hadis, âyet inmeden önce insanlar arasındaki durumu ifade etmektedir. Fakat âyetin inzâliyle bu hadisin hükmü neshedilmiştir.⁷² Bu ifadelerden anlaşılan o ki, Zâhîrîler burada âdeta bir delil çürütme yarışına girmişler; karşı görüşün delillerinin her bakımdan kabul edilemez olduğunu kanıtlama çabasına girişmişlerdir. En son ortaya koydukları iddiayı aslında ilk başta söyleyip kestirmeden neticeye varmak mümkün olduğu hâlde böyle yapmayarak lafı uzatmaları bunu göstermektedir.

Hz. Peygamber’in namazdayken Ümâme’yi taşımasından bahseden hadis için de benzer eleştiriler yapan Zâhîrîler, sonuç olarak bu hadisin de nesh edildiğini iddia etmişlerdir.

⁷⁰ Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü’l-kârî şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, ty, yy, II, 115.

⁷¹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, s. 246.

⁷² *a.g.e.*, I, 247.

İbn Hazm eserinde bu hususta beyan edilen görüşleri farklı yönleriyle birlikte ele aldıktan sonra teker teker bunlar üzerine zikredilen tahlil ve değerlendirmelere yer verir. Meselâ İmam Malik'in şehvet ve zevki gözeten görüşünün, İmam Şafî'nin saça dokunmayı diğerlerinden ayırmasının, Ebû Hanîfe'nin şehvetle öpmek ile şehvetle dokunmaya farklı hükümler bağlamasının Kur'an, Sünnet, icma, sahabi kavlinde bir delili olmadığını söylemektedir.

Sonuç

"Kadına dokunmanın abdesti bozup bozmayacağı" gibi fer'î bir mesele üzerine dahî söyleyecek birçok sözü olan fıkıh âlimlerinin yaptığı bu izâhlar karşısında, fıkıhın ufacık bir boşluğa tahammülü olmayan bir tavırla en detay noktaları kuşatma gayesi güden bir ilim olduğunu bir kez daha görmüş olmaktadır. Elimizden geldiği kadarıyla anlaşılır ve özet bir hâlde nakletmeye çalıştığımız bu görüşler üzerine bir kanaât arz etmek icap ederse, söz konusu âyette geçen "lems" kelimesinin hakikî ve mecaz her iki şekilde de anlaşılması mümkün olmakla birlikte, ortaya konulan delillerin kuvvetli olması hasebiyle bu lafzın mecazî mânâsına hamledilmesinin yani cinsel ilişki olarak anlaşılmasının daha uygun olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim Kur'an'ın diğer âyetlerinde geçen ve "lems" lafzıyla aynı anlama gelen "mess" ve "mübâşeret" gibi kelimelerle cinsel ilişki kastedildiğine göre bu kelimenin de aynı mânâyı içermesi kuvvetle muhtemeldir.